

Jeffrey C. Alexander

Faktai-ženkliai ir kultūros sociologija, arba Kaip prasmės kūrimas išlaisvina socialinę vaizduotę^{1,2}

Sociologijos siekis – suprasti socialinę tikrovę. Ypač moralines tikrovės ydas, kurias ji visapusiškai smerkia ir tikisi ištaisyti. Sociologiją moraliniam veiksmui pažadina blogis, kurį ji siekia demaskuoti jam priešindamasi. Pasirinktas sociologijos ginklas yra realizmas. Sociologai laikosi požiūrio, kad jų teorijos atspindi tikrovę, kad jos leidžia mums matyti daiktus tokius, kokie jie yra iš tikrųjų, kad naudojami metodai yra racionalūs ir artikuluoti.

Nors šis moralinis nepakantumas ir ryžtingas noras keisti tikrovę man artimas, tačiau savo trumpoje kalboje ketinu teigti, kad „realizmas“ kelia didžiulį pavojų sociologijai. Realizmas, kaip metodas, kaip teorija

ir kaip juslinis nuovokumas, kliudo mums būti tikroviškiems. Kalbant dar griežčiau, realizmas aptemdo tikrovę.

Sociologai pavydi neįprasto skaidrumo ir tikroviškumo, būdingo gamtos mokslams. Todėl stengiasi juos mėgdžioti tikėdamiesi, kad galbūt, jei jie dirbs kruopščiai, įstengs atliepti gamtos mokslų, atspindinčių tikrovės sandarą, įgūdžius. Kokybinio pobūdžio veikla įtraukia „stebėjimo“ metodus, išpūdžius siekdama paversti „lauko užrašais“ ir sukurti grindžiamąją teoriją. Kiekybinio pobūdžio veikla socialinius požymius kruopščiai konvertuoja į matuojamus kintamuosius dydžius, siekdama parodyti, kad indikatoriai yra statistiškai pagrįsti, ir šitaip

¹ Mattei'aus Dogano fondo apdovanojimo kalba, perskaityta Tarptautinės sociologijos asociacijos kongrese, 2010 m. liepos mėn. Geteburge (Švedija). Sociologijos istorijos ir Sociologijos teorijos tyrimo komitetų kolegoms dėkoju už parėmimą, Tarptautinės sociologijos asociacijos vykdomajam komitetui – už įvertinimą, o Mattei'aus Dogano fondui – už apdovanojimo įsteigimą.

² Editorial board expresses many thanks to Jeffrey C. Alexander (Lillian Chavenson Saden Professor of Sociology, Yale University) for publishing permission and hopes more intensive scientific cooperation between sociologies of The United States and Lithuania.

Redakcijos kolegija dėkoja Jeffrey C. Alexanderiui (Jeilio universiteto Lillian Chavenson Saden vardo sociologijos profesorius) už galimybę spausdinti žurnale *Sociologija. Mintis ir veiksmai* Mattei'aus Dogano fondo apdovanojimo kalbą, – tikėdamasi aktyvesnio bendravimo tarp JAV ir Lietuvos sociologų. Autoriaus parengtą pranešimo kalbą iš anglų kalbos į lietuvių kalbą vertė Viktorija Žilinskaitė ir Algimantas Valantiejus.

atskirti abejotiną koreliaciją ir adekvatų priežasties-padarinio ryšį.

Aš jokiū būdu neneigiu šių pastangų, bet *linkęs* suabejoti realizmo pasaulėvaizdžiu, su kuriuo paprastai siejamos šios pastangos. Viską nustelbiantis rūpinimasis tik stebėjimu, indukcija ir atspindėjimu neleidžia tinkamai įvertinti moralinės ir intelektualinės vaizduotės svarbos; vaizduotės, kuri grindžia kelią reikšmingiems sociologiniams atradimams. Ir ne tik grindžia kelią atradimams, bet teikia supratimą bei pajutimą, kad atrasti dalykai yra tikri.

Turiu mintyse teorijos autonomiškumą, – kad teorinės prielaidos ankstesnės už stebėjimą ir aiškinimą. Kalbant griežtai, mes nestebime veiksmų, nefiksuojame įvykių, nekaupiame duomenų apie socialines struktūras. Mes *interpretuojame* veiksmus, įvykius ir struktūras remdamiesi savo teorijomis bei prielaidomis apie tai, kaip žmonės veikia, į ką panašūs įvykiai ir socialinės struktūros, kurios jų – relevantiškos.

Teigdami, kad interpretuojame, – sakome, kad sociologija ne atspindi tikrovę, o rekonstruoja ją remdamasi teorija. Sociologai kuria prasmes. Stebėdami randame pavyzdžių, tipizuojame, apmąstome bendruosius teorinius modelius. Empiriniai reiškiniai aprūpina mus naujomis natomis, kurias atliekame įprastose tonacijose; kartais jie teikia naujų akordų, atliekamų įprastose tonacijose; ir tik rečiausiomis progomis atveda mus prie skirtingų tonacijų.

Sociologai nebuvo „atradę“ socialinės lyties iki XX a. septintojo bei aštuntojo dešimtmečių pabaigos. Tačiau ji buvo visuo-

met. Jos paprasčiausiai nepastebėdavome. Ir negalėjome jos pastebėti iki antrosios feministinės teorijos bangos, kurią sužadino egzistencinė filosofija, juodaodžių pilietinių teisių ir naujųjų kairiųjų sąjūdžiai. Tik susiformavus feminizmo prielaidų visumai sociologai įžvelgė patriarchalines prielaidas. Atrasti socialinę lytį buvo galima tik pradėjus jos ieškoti.

Sociologai, atskleisdami objektyvius faktus apie tikrovę, ne tik (tik?) šviečia šiuolaikinio pasaulio žmones, bet ir teikia jiems naujas teorijas. Socialinės teorijos brėžia naujas dvinarės gėrio ir blogio priešpriešas; skiria teigiamus ir neigiamus herojus; kuria naujus pasakojimus apie santykį tarp praeities, dabarties ir ateities. Teorijos brėžia atnaujintas istorinės raidos linijas, – kad galėtume naujai žvelgti į pasaulį ir aktyviau jį pertvarkyti.

Socialiniai reiškiniai egzistuoja savaime, tačiau patys jie nekalba. Dar prieš juos išgirdami turime suprasti jų prasmę. Socialinių prasmių šaltinis – socialinės teorijos. Socialiniai faktai yra žymikliai socialinių žyminių, vadinamų teorijomis.

Šis požiūris – tai sociologijos kaip kultūros mokslo samprata. Teorijos – tai kultūros reiškinių struktūros. Net jei realizmas jų nepaiso, paversdamas jas nematomomis, tik šios teorinės kultūros struktūros suteikia pagrindo sąryšius, sukuriančius socialinių dalykų prasmes. Matomi socialiniai faktai – veiksmi, kuriuos matome, įvykiai, kuriuos prisimename, informacija, kurią renkame – yra ženklai, o ne daiktai.

Fakta-ženkla sudaro neregimas teorinis

žyminyms ir matomas empirinis žymiklis. Sukurti faktus-ženklus – tolygu teorines mūsų vaizduotės sąvokas sieti su įvykiais laike ir erdvėje. Faktai-ženklai atrodo kaip objektivūs ir realūs, tačiau iš tikro juos sukuria mūsų vaizduotė. *Savaime* nėra nei klasės, nei rasės. *Klasės* įsivaizdavimas atliepia pastangas įtraukti realius laiko ir erdvės dėmenis iš išorinio – mūsų atžvilgiu – pasaulio. Bet fakto-ženklų „klasė“, sociologijos istorijos požiūriu, yra elastinga, menama, vingri ir kaiti, – kaip atsakas į mūsų pastangas teoriškai ją įsivaizduoti.

Kultūros sociologija grindžiama idėja, jog kasdienis žmonių susidūrimas su socialine tikrove vyksta visai tuo pačiu būdu. Jei mokslininkai įgudę socialinės srities mokslininkai kuria prasmes, o ne vien tik stebi, jei racionalių sociologų duomenys nėra tik atspindys, bet sukurti faktai-ženklai, tai kaip kasdieniai socialiniai veikėjai, stingantys mokslinių įgūdžių, gali „realistiškai“ ir „racionaliai“ suvokti tikrovę?

Vėlyvoji lingvistinė Wittgensteino koncepcija pagrindė kelią kultūros sociologijai. Žodžio prasmė nekyla iš nuorodos į tikrovę, iš to, kas žodis yra iš tikrųjų. Jei noriu paaiškinti, kas yra angliškas žodis *pieštukas*, aš štai taip laikydamas ranką sakysiu „pieštukas“. Tikėsiuosi, kad jūs susiesite mano rankoje laikomą materialų objektą su žodžiu, kurį taria mano lūpos. Tačiau tai bus tik natūralistinė iliuzija, kuri painioja įvykį laike ir erdvėje – realų įvykį – ir mintinę jo reprezentaciją. Kaip jūs sužinote, į kokį žinojimą aš nurodau, kai šitaip pakeliu ranką laikydamas šį daiktą savo rankoje? Ar tai

ranka, judesys, plaštaka, ar daiktas mano rankoje? Norėdami suprasti referentą, jūs turite jau žinoti *katgoriją*, kurios dalis yra referentas. Jūs turite jau turėti žinojimą apie kūnus, rankas, plaštakas, judesius, o taip pat apie rašiklius. Mes negalime suprasti, kas *iš tikrųjų* yra, – tegalime tik įtraukti tai į mūsų kalbinio žaidimo konvencijas. Tai, ką mes suprantame, yra daiktų reprezentacijos, o ne daiktai savaime.

Kultūros sociologija rekonstruoja sociologinius kalbos ekvivalentus ir aprašo, kaip jie veikia ir kinta. Kas yra lytį kuriantys asmenys ir kaip jie veikia? Ar galiu tai sužinoti paprasčiausiai stebėdamas vyrus ir moteris, fiksuodamas šių stebėjimų duomenis ir indukciskai apibendrinamas: „čia yra moteris“ ir „čia yra vyras“? Prieš penkiasdešimt metų žmonės lytį suvokė būtent šitaip. Šiandieną tai atrodo juokinga. Asmens, kuriančio lytį, samprata pakito. Tai, ką šiandieną išvelgiame žiūrėdami į moterų ir vyrų kūnus, kadaise buvo nepastebima. Lytį įkūniję asmenys yra socialinių žymenų žymikliai. Jie yra faktai-ženklai, arba kultūros struktūros. Feminizmas yra kultūros sistema, ženklų visuma, naujas būdas brėžti ribas, atskirti grynąsias ir negrynas kategorijas, suteikti vardą teigiamiems ir neigiamiems herojams, pasakoti naujas istorijas apie praeitį ir ateitį. Intelektualai feminizmą kūrė šitaip išvalgiai ir sumaniai, o socialiniai sąjūdžiai skleidė šį reiškinį taip įtikinamai, kad žmonės, konstruojantys lytį, dabar yra suvokiami kitaip. Šiuolaikiniai sociologai asmenis, konstruojančius lytį ir jų veiką, apibūdina kitais faktais-ženklais, nes mūsų teorijos – keitėsi.

Teigti, kad kultūrinės reprezentacijos nepriklauso nuo daiktų, kuriuos jos aprašo, – tolygu skirti *langue (kalbą)* ir *parole (šneką)*; tai Saussure'o vartojama perskyra tarp kalbos kaip struktūros ir veiksmo. Kai *kalbu*, teikiu nuorodas į konkrečius daiktus, išreiškiu savo ketinimus, nurodau realius objektus laike ir erdvėje. Tačiau mano kalbėjimas prasmingas tik nematomose kalbos struktūrose. Ši platesnės apimties struktūra didžiąja dalimi ir lemia dalykų, kuriuos gebu pasakyti, prasmes.

1963 m. Martino Liuterio Kingo vadovaujamas „Žygis į Vašingtoną“ reikalavo teisingumo juodaodžiams amerikiečiams. Piliетinių teisių judėjimas reikalavo radikalių teisinių ir administracinių pokyčių. Teisingumo buvo reikalaujama iškalbingomis ir paveikiomis kalbomis. Klausytojams jos buvo prasmingos, tačiau tik apglėbiančios pilietybės kalbos ribose, – tai kalbos, jungiančios autonomiją ir solidarumą šventame „laisvės diskurse“. Juodasis piliетinių teisių judėjimas – tai nauja pagarbos harmonija, grindžiama improvizacija. Išsilaisvinimo sąjūdis išskleidė dvinarę vergovės/laisvės priešpriešą, prieš šimtmetį struktūrizavusią darbininkų judėjimo diskursą, o dar prieš šimtmetį – Amerikos ir Prancūzijos revoliucijų diskursą, taip pat ankstyvosios modernios Europos respublikinius miestus-valstybes ir prieš šimtmečius vykusią anglų baronų kovą, kuri privertė karalių Džoną pasirašyti Didžiąją laisvių chartiją.

Kadangi kultūros prasmės randasi, referentiniu požiūriu, ne iš daiktų prigimties, bet iš bendresnės kalbos, kurią šnekantieji

susieja su jomis, vadinasi, prasmės yra santykiškos ir intra-kultūrinės. Kas yra „a“, sužinome tik palyginę ją su „b“. Socialinės prasmės – dvinarės, sudarytos iš analogijų ir antipatių. *Juoda* ir *balta*, *diena* ir *naktis*, *karšta* ir *šalta*, *greitai* ir *lėtai*, *aukštai* ir *žemai*, *aštrus* ir *bukas*, – kiekviena šių sąvokų įgyja prasmę tik pagal santykį su kita, t.y. simbolizacijos procese.

Dar visai neseniai socialines rasės prasmes suponuodavo griežtos ir visiškai „nerealistiškos“ dvinarės priešpriešos. Pastarosios, dabar jau galutinai žlugusios, odos pigmentaciją skyrė į dvi kategorines spalvas – baltą ir juodą; pirmoji iš jų – *sacrum*, antroji – *profanum*. Ši dvinarė priešprieša formavo įtakingas prasmes, sukimbančias su ekonominėmis, politinėmis, religinėmis ir socialinės lyties galiomis, kurios socialinius santykius struktūrizavo itin suvaržančiais būdais.

Juoda ir *balta*, *darbininkų klasė* ir *buržuazija*, *vyras* ir *moteris*, *heteroseksualas* ir *gėjus*, *plonas* ir *storas*, *įgalus* ir *neįgalus*, *protingas* ir *kvailas*, – šios dvinarės priešpriešos daro įtaką formuojantis nepaprastai autoritetingoms socialinėms *sacrum* ir *profanum* kalboms. Įsivaizduojamos dvinarės priešpriešos, formuojančios skiriamuosius požymius ir apibrėžiančios prasmes, vietas ir socialines ribas, giliai struktūrizuoja socialinę tikrovę.

Kultūros sociologija analizuoja šį įsivaizduojamą struktūrizavimą ir atitinkamą socialinį poveikį. Kultūros sociologija išcentrina realizmą nuplėsdama patogų natūralumo šydą, kuriuo socialinis gyvenimas apgaubia socialines struktūras ir ideologinius įsitikini-

mus. Kultūros sociologijai svarbu ne tik tai, kas matoma. Ji ieško nematomų kultūros struktūrų, prasmių nuorodų, žyminių, kuriems visuomenė teikia iš pažiūros begalines realistinių žymiklių aibes. Kultūros struktūros kuria vidinę visuomenės tikrovę; jos suteikia daiktams formuojančią galią. Aptarkime hierarchijos pavyzdį. Sociologai ypač daug dėmesio skiria vertikalėms. Pagrindinės mūsų tradicijos aprašo konfliktus tarp aukštesniosios ir žemesniosios klasės, lyčių, rasių, etninių grupių, religijų, įvairiausių valdovų ir pavaldinių. Dominavimas ir subordinacija, kaip teigiama, yra realių dalykų – pinigų ir galios, materialių jėgų, kurias nustato ir kontroliuoja hierarchija, – paskirstymo pagrindas.

Ar gali šie vertikalūs santykiai būti suvokiami atsižvelgiant į santykį su įsivaizduojama horizontalių – egalitarinių, moralinių ir abipusių, skatinančių solidarumą, o ne dominavimą, – santykių gausa? Mokslinė veikla – tyrimai ir teorizavimas – įtikino mane, kad tai įmanoma. Kolektyvinėje sąmonėje egzistuoja idealiai solidarūs empirinis pasaulis. Kiekvienoje vietinėje, nacionalinėje, regioninėje ir pasaulio visuomenėje tai yra neįtikėtinai paveikus socialinis faktas.

Šį įsivaizduojamą, tačiau realiai įtakingą pasaulį vadinu pilietine sritimi. Kiekvienoje šiuolaikinėje visuomenėje, ypač turinčioje demokratinį siekių, pilietiniai idealai ir institucijos nuolat abejoja moraliniu vertikalinių nelygybių pagrįstumu. Teisėtumas priklauso nuo to, ar ši vadinamoji socialinės stratifikacijos ir dominavimo „tikrovė“ gali būti kuriama pilietišškai.

Žmonės, užimantys aukštesnę padėtį, laiko save civilizuotais ir visiškai nevertina asmenų, užimančių žemesnę padėtį. Buržuazijos požiūriu, proletariatas yra nesumanus, nepatikimas, paklusnus ir tingus. Dominuojančios rasės akimis, spalvotieji yra nesavarankiški ir vaikiški, agresyvūs ir klastingi. Viešpataujant krikščionims žydai buvo laikomi susimokiusiais civilizacijos priešais – godžiais, turinčiais polinkį žmogžudystėms, nesąžiningais, slapukaujančiais, uždariais. Vyrų, kurie vadovavosi patriarchylinėmis normomis, savo žmonas, motinas ir dukteris laikė silpnomis, o ne stipriomis, priklausomomis, o ne savarankiškomis, emocijomomis, o ne racionaliomis, isteriškomis, o ne susivaldančiomis, meniškoms, bet nepakankamai gabiomis matematikai arba mokslui, reikalaujančiam griežtumo. Politinių islamistų įsitikinimu, kiekvienas tikėjimo atskalūnas – necivilizuotas barbaras, stabmeldys.

Kalbant apibendrintai, vertikali kontrolė susisuka lizdą dvinarėse kalbos struktūrose, kuriose išsikristalيزuoja ribos tarp grynojo civilizuotumo ir suteršto necivilizuotumo, natūralizuojančios hierarchijos ir legitimuojančio dominavimo. Pilietinė sritis toli gražu nėra tokia tolerantiška ir geranoriška, kaip ją apibūdina liberali tradicija. Horizontalus jos solidarumas apribotas saviškių ratu. Kadangi pašaliečiai neturi pilietinių savybių, ilgainiui juos galima atskirti. Ir netgi privalu atskirti, – juk negalima pasitikėti, kad jie elgsis demokratiškai ir civilizuotai. Pilietinės visuomenės diskursas formuoja motyvijas, sąryšius, institucijas į pirmą vietą iškeldamas

grynumo ir nešvarumo, gėrio ir blogio, išrinktųjų ir pasmerktųjų, visko arba nieko priešpriešas.

Vertikalios visuomenės ir dvinarės kultūros susipynimas atrodo kaip save įamžinanti sistema, aprašyta Franzo Kafkos, Josepha Hellerio, Pierre'o Bourdieu: „kai aš laimiu, tu – pralaimi“. Tačiau nėra taip, kaip atrodo.

Pilietinės visuomenės diskurse grynojo civilizuotumo ir suteršto barbariškumo reikšmės nustato vidinę kultūrinių kalbos žaidimų struktūrą, o ne realūs santykiai socialinėje grupėje. Mes žinome racionalumo ir iracionalumo, savanaudiškumo ir altruizmo, atvirumo ir uždarumo, šališkumo ir nešališkumo reikšmes. Tačiau mes nežinome, kaip jos socialiai taikomos konkrečiu laikotarpiu konkrečioje visuomenėje. Nusistovėjusi civilizacijos ir barbariškumo kultūrinė struktūra turi santykiškai savarankišką galią, palyginti su vaidmenimis, kuriuos atlieka tipiniai socialinių struktūrų veikėjai.

Čia kristalizuojasi socialiniai sąjūdžiai, intelektualai, menininkai, politiniai lyderiai ir kultūros kūrėjai.

1. Formuojasi darbininkų klasės judėjimas, postuluojančias, jog darbininkų, o ne turtinųjų, klasė, yra nepriklausoma, racionali, turinti moralinio teisingumo jauseną. Šios klasės atstovų požiūriu, *buržuazija* yra amoralė, slapukaujanti, tingi, neverta turimų privilegijų. Susiteršusią aukštesniąją klasę reikia apmokestinti, o jų nuosavybę – kai kuriais atvejais – nusavinti; demokratinė vals-

tybė turi ją disciplinuoti ir sugrąžinti į žemesnę padėtį.

2. Feminizmo sąjūdis kvestionuoja vyriškumo etosą smerkdamas jį kaip patriarchalinį: vyrai – ne rūpinasi, o viešpatauja; jie – egoistai, trokštantys galios. Jie nekontroliuoja savo *libido*, o jų racionalumas – ribotas. Kadangi moterys – dorybės ir moralės šaltinis, jos nusipelno galios. Visiems mums būtų geriau, jei moterys valdytų ir kontroliuotų ekonomikos bei kultūros institutus, netgi valstybes.

Kultūros struktūrų poveikį socialinės nelygybės formų susidarymui dera analizuoti kritiškai, remiantis ne antagonistiniu būdu. Ne viena, o abi pusės gali plėtoti pilietinį ir socialinį solidarumą remdamosi abipusiu susitarimu. Amerikos pilietinių teisių sąjūdis vengė naudoti juodųjų galią. Martinas Lutheris Kingas kreipėsi į mylinčią bendruomenę, siekė atkurti Amerikos visuomenės vientisumą, kalbėjo apie vertinimą (kaip pareiškė „Žygyje į Vašingtoną“) ne „pagal odos spalvą, o pagal mūsų būdo bruožus“. Kingas nepilietišku kaltino baltuosius pietų rasistus, o ne baltuosius piliečius Amerikos šiaurėje.

Irano sukilėlių „Žalioji judėjimas“ smerkia vyriausybės lyderius dėl apgaulės, kankinimų ir žudymų, organizuoja masines demonstracijas. Tačiau ragina oponentus patraukti teisinėn atsakomybėn, o ne žudyti juos; pasisako už naujus rinkimus, o ne už smurtinį valstybės perversmą. Birželio 15 d. opozicijos lyderis Miras Huseinas Moussavi paskelbė pranešimą: „Žaliųjų judėjimas yra pilietinis judėjimas,

atsisakantis bet kokios agresijos. Mes tikime, kad žmonės visada bus agresijos aukos, todėl manome, kad dialogas, taikus pasipriešinimas ir neagresyvi elgsena yra vieninteliai dvejonų nekeltantys sprendimai.“

Reformistiniai socialiniai judėjimai ugdo moralinę mūsų visuomenių vaizduotę; jie keičia santykį tarp pilietinio žymiklio ir socialinio žyminio; kuria naują faktų-ženklų pasaulį, kuris išplečia solidarumą ir minimizuoja socialinę dominavimą. Žurnalas „Time“ Martiņą Liuterį Kingą paskelbė „Metų žmogumi“. Po ketverių metų Kingą nužudė baltasis iš pietinių JAV valstijų. Paskesniais dešimtmečiais baltieji iš šiaurinių valstijų jo asmenybę sutaurino, jis tapo iškiliausia simboliškai XX-ojo amžiaus Amerikos pilietinių vertybių kolektyvine reprezentacija. Jo gimimo diena paskelbta valstybine švente, – paskutinįkart tokio atvejo būta tik prieš šimtą penkiasdešimt metų, kai Abraomo Linkolno gimimo diena tapo valstybine švente. Praėjus keturiasdešimčiai metų po Kingo mirties, jo dvasios ainis Barackas Obama tapo įtakingiausiu Jungtinių Amerikos Valstijų asmeniu.

Simbolinė inversija nevyksta vien tik lokiškoje valstybėje. Ji gali būti projektuojama globaliai kaip pastanga apsisaugoti nuo hobsiško „visų karo su visais“. Žiaurios valstybines diktatūras ir represijas gali pristabdyti pasaulinės nuomonės teismas. Kolonializmas – moralinė, ne vien tik materialinė sankloda. Civilizacijos vardu jis pateisino griežtą kontrolę žadėdamas pakeisti barbarus taip, kad jie taptų pilietinės visuomenės nariais. Kova prieš kolonializmą buvo moralinis

sąjūdis baigęsis pilietiniais reikalavimais; ši kova – ne vien ginkluotas pasipriešinimas. Mahatma Gandhi, puikus strategas, taip pat buvo ir didis socialinis dramaturgas, pastatęs nepaprastai įkvepiančią dvasinę, humanistinę pjesę. Jis vadovavo simboliškai kovai, atsisakė smurto, aukštino žmonijos gerumo idėją. Kolonizatoriai jautė artėjant moralinę pralaimėjimą. Aistringai išpažindami pilietines vertybes jie juto gėdą, – o ne tik fiziškai kentėjo bei materialiai prarado.

Lygiai taip pat traktuotinas ir pasaulinis judėjimas, įveikęs Pietų Afrikos apartheidą. Afrikaneriai savo valstybėje turėjo absoliučią galią. Rasizmo kultūra jiems teikė aiškų pilietinio pranašumo jausmą. Apartheido valdovai galėjo įkalinti Nelsoną Mandelą Robino saloje be teisės sugrįžti, tačiau jie neįstengė kontroliuoti simboliškai reikšmių. Afrikos nacionalinis kongresas, Pasaulio bažnyčių taryba, liberalų, socialistų ir komunistų partijos, baltieji antirasistiniai liberalai ir ypač Švedijos socialinė demokratinė valstybė tris dešimtmečius kovojo viešosios nuomonės mūšį, ir jį laimėjo. Simboliškai suteršimas materializavosi į ekonominį boikotą, galiausiai viso pasaulio finansinės pagalbos mažinimą, ir afrikanerių elitui teko pasitraukti.

Savo kalbą pradėjau išpėjimu apie realizmo metafizikos grėsmę sociologijai. Teigiau, kad empiriniai reiškiniai yra faktai-ženklai; kad jie tiek pat įsivaizduojami, kiek ir stebimi; kad jie yra sociologinių prasmų konstravimo rezultatai, kurių šaltinis – teoriškai artikuliuojama kultūros kalba. Jei šis kultūrinis požiūris išlaisvina sociologinę vaizduotę, jis liudija ir išlaisvinančią kultūros galią,

teikiančią šansą diskutuoti apie dominavimo formas visuomenėje. Kultūros sociologija³ atskleidžia socialinės tikrovės įsivaizdavimo ir jos pertvarkymo išgales.

Gauta: 2010 09 20

Pateikta spaudai: 2010 12 14

Yale University
140 Prospect Street
P.O. Box 208265
New Haven, CT 06520-8265
Fax: 203-432-9409
El. p. jeffrey.alexander@yale.edu

³ Jeffrey Alexanderio apibrėžimu (Alexander 2003; 4–5), *kultūros sociologija* (angl. *cultural sociology*) kaip nauja *kultūros sociologijos* koncepcija, susiformavusi per paskutiniuosius penkiolika ar dvidešimt metų, paradigmiskai skirtina nuo *kultūros sociologijos mokslo*, arba *sociologinių kultūros tyrimų* (angl. *sociology of culture*). Žr.: Alexander, Jeffrey C. 2003. *The Meanings of Social Life. A Cultural Sociology*. Oxford: Oxford University Press. [Vert. pastaba.]